

aardrijkskunde CSE GL en TL

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Aanleveren scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 3.21, 3.24 en 3.25 van het Uitvoeringsbesluit WVO 2020.

Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 3.21 t/m 3.25 van het Uitvoeringsbesluit WVO 2020 van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.

- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.
- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
 - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
 - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
 - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

- 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Als het antwoord op een andere manier is gegeven, maar onomstotelijk vaststaat dat het juist is, dan moet dit antwoord ook goed gerekend worden. Voor het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 *T.a.v. de status van het correctievoorschrift:*

Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

NB2 *T.a.v. het verkeer tussen examinerator en gecommiteerde (eerste en tweede corrector):*
Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht. Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten. Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht. Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 *T.a.v. aanvullingen op het correctievoorschrift:*
Er zijn twee redenen voor een aanvulling op het correctievoorschrift: verduidelijking en een fout.

Verduidelijking

Het correctievoorschrift is vóór de afname opgesteld. Na de afname blijkt pas welke antwoorden kandidaten geven. Vragen en reacties die via het Examenloket bij de Toets- en Examenlijn binnenkomen, kunnen duidelijk maken dat het correctievoorschrift niet voldoende recht doet aan door kandidaten gegeven antwoorden. Een aanvulling op het correctievoorschrift kan dan alsnog duidelijkheid bieden.

Een fout

Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een fout bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.

Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt door middel van een mailing vanuit Examenblad.nl bekendgemaakt. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk verstuurd aan de examensecretarissen.

Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

- Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
en/of
- Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden Wolf-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Dit laatste gebeurt alleen als de aanvulling luidt dat voor een vraag alle scorepunten moeten worden toegekend.

Als een onvolkomenheid op een dusdanig laat tijdstip geconstateerd wordt dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt, houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen zijn geen vakspecifieke regels vastgesteld.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Aan het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt 1 scorepunt toegekend.

Weer en klimaat

1 maximumscore 2

1 = onjuist

2 = juist

3 = onjuist

indien drie juiste antwoorden

2

indien twee juiste antwoorden

1

indien minder dan twee juiste antwoorden

0

2 maximumscore 1

Voorbeelden van een juist antwoord zijn:

- Nederland bevindt zich in een hogedrukgebied.
- Nederland heeft onbewolkt weer.

3 E

4 maximumscore 1

klimaatgrafiek 2

Voorbeelden van een juist argument zijn:

- Het (mediterrane) klimaat kent droge zomers (en het Nederlandse klimaat niet).
- Het klimaat in Spanje is gemiddeld warmer dan dat van Nederland.

Opmerking

Het scorepunt alleen toekennen bij een juiste keuze in combinatie met een juist argument.

5 maximumscore 1

Costa Cálida

Voorbeeld van een juist kenmerk van het klimaat is dat Costa Cálida een droger klimaat in de wintermaanden heeft dan Costa Verde / vaker onder invloed van een hogedrukgebied ligt dan Costa Verde.

Opmerking

Het scorepunt alleen toekennen bij een juiste keuze in combinatie met een juist argument.

6 B

Vraag	Antwoord	Scores
7	maximumscore 2 1 = neerslagintensiteit 2 = meer 3 = aanpassing aan het klimaat	
	indien drie juiste antwoorden	2
	indien twee juiste antwoorden	1
	indien minder dan twee juiste antwoorden	0
8	E	
9	C	
10	maximumscore 2 1 = graan, rundvlees, mais en katoen 2 = meer 3 = korter	
	indien drie juiste antwoorden	2
	indien twee juiste antwoorden	1
	indien minder dan twee juiste antwoorden	0
11	maximumscore 1 koud klimaat Uit het argument moet blijken dat in het gebied van het koude klimaat de temperatuur het meest is gestegen.	
	<i>Opmerking</i> <i>Het scorepunt alleen toekennen bij een juiste keuze in combinatie met een juist argument.</i>	
12	maximumscore 1 Een juist antwoord is dat de bodem in de buurt van Fairbanks meer te maken krijgt met een ontdooiende bodem dan de bodem in de buurt van Valdez.	
13	maximumscore 2 1 = juist 2 = onjuist 3 = juist	
	indien drie juiste antwoorden	2
	indien twee juiste antwoorden	1
	indien minder dan twee juiste antwoorden	0

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

14 maximumscore 2

3 - 4 - 1 - 2

Opmerking

Als door het weglaten van een foutief geplaatste cijfer een verder complete en foutloze reeks ontstaat, 1 scorepunt toekennen.

15 maximumscore 1

kaart 1

Voorbeelden van een juist verschil zijn:

- In 2020 zijn er meer orkanen in de zwaarste categorie dan in 2000.
- In 2020 komen meer orkanen aan land in het zuiden van de Verenigde Staten dan in 2000.

Opmerking

Het scorepunt alleen toekennen bij een juiste keuze in combinatie met een juist verschil.

16 maximumscore 1

noordoostkust

Voorbeelden van een juiste reden zijn:

- Aan de noordoostkust komen nauwelijks orkanen voor.
- Orkanen buigen af richting de oceaan voordat ze de noordoostkust raken.
- Orkanen boven land zwakken af voordat ze de noordoostkust raken.

Opmerking

Het scorepunt alleen toekennen bij een juiste keuze in combinatie met een juiste reden.

Water

17 maximumscore 2

1 = onjuist

2 = juist

3 = juist

indien drie juiste antwoorden

2

indien twee juiste antwoorden

1

indien minder dan twee juiste antwoorden

0

Vraag	Antwoord	Scores
18	maximumscore 2	
	<ul style="list-style-type: none"> • Voorbeelden van juiste nadelen voor de scheepvaart zijn: <ul style="list-style-type: none"> – Schepen kunnen minder (tegelijk) vervoeren (door de diepgang bij zware lading). – Schepen kunnen niet varen / moeten langer wachten bij sluisen. • Voorbeelden van juiste nadelen voor de landbouw zijn: <ul style="list-style-type: none"> – Er is minder irrigatiewater beschikbaar. – De landbouwgewassen verdrogen / sterven af. 	<p>1</p> <p>1</p>
19	maximumscore 2	
	<p>1 = het zand</p> <p>2 = oppervlaktewater</p> <p>3 = te zout</p>	
	indien drie juiste antwoorden	2
	indien twee juiste antwoorden	1
	indien minder dan twee juiste antwoorden	0
20	maximumscore 1	
	Uit het antwoord moet blijken dat drinkwaterwinning verdroging kan veroorzaken (waardoor het zand makkelijk wegwaait).	
21	maximumscore 1	
	Voorbeelden van een juiste reden zijn: <ul style="list-style-type: none"> – Tussen Duisburg en Rotterdam bestaat een directe verbinding (terwijl tussen Duisburg en Emden de rivier overgaat in een kanaal). – Duisburg en Rotterdam zijn met elkaar verbonden door een altijd bevaarbare rivier / grote rivier. – De Eems is slechts voor een deel bevaarbaar / heeft veel sluisen. 	
22	maximumscore 1	
	Uit het antwoord moet blijken dat er minder steen- en bruinkool naar (de energiecentrales in) Duitsland kon worden vervoerd (door de lage waterstand).	
23	maximumscore 2	
	<p>1 = juist</p> <p>2 = onjuist</p> <p>3 = juist</p>	
	indien drie juiste antwoorden	2
	indien twee juiste antwoorden	1
	indien minder dan twee juiste antwoorden	0

Vraag	Antwoord	Scores
<p>24 maximumscore 1 Voorbeelden van een juiste maatregel zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> – waterbesparende douchekop installeren – korter douchen – zuinige vaatwasser/wasmachine aanschaffen 		
<p>25 F</p>		
<p>26 maximumscore 1 Voorbeelden van een juiste maatregel zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> – gewassen telen die goed tegen droogte kunnen – droogtelandbouw toepassen – lekkages in irrigatieleidingen snel repareren 		
<p>27 maximumscore 2 1 = juist 2 = onjuist 3 = juist</p>		
<p>indien drie juiste antwoorden</p>	2	
<p>indien twee juiste antwoorden</p>	1	
<p>indien minder dan twee juiste antwoorden</p>	0	
<p>28 maximumscore 1 Het juiste onderdeel is infiltratie.</p>		
<p>29 maximumscore 1 Uit het antwoord moet blijken dat aan de loefzijde (van het Zagrosgebergte) meer neerslag valt, (waardoor de rivier de Karun meer water afvoert dan de rivier de Zayandeh).</p>		
<p>30 maximumscore 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een juist antwoord waarom natuurbeschermers tegenstanders zijn, is dat door stuwdammen de rivieren minder water afvoeren / de moerasgebieden opdrogen. • Een juist antwoord waarom de olie-industrie voorstander is, is dat het gebied beter toegankelijk wordt voor de olie-industrie en hun zware materieel / er goedkope elektriciteit beschikbaar is bij de oliewinning. 		<p>1</p> <p>1</p>
<p>31 maximumscore 1 Uit het antwoord moet blijken dat de rivier de Karun wel afwatert op de rivier de Tigris, maar geen water ontvangt van de rivier de Tigris.</p>		

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

32 maximumscore 1

provincie Y

Uit het argument moet blijken dat het water uit de rivier de Karun tussen deze provincies verdeeld moet worden / beide provincies in het stroomgebied van de rivier de Karun liggen.

Opmerking

Het scorepunt alleen toekennen bij een juiste keuze in combinatie met een juist argument.

Bevolking en ruimte

33 maximumscore 1

'ui'

Voorbeelden van een juist argument zijn:

- Het aandeel kinderen/jongeren is afgenomen / kleiner dan bij de 'piramide'.
- Het aandeel ouderen is toegenomen / groter dan bij de 'piramide'.

Opmerking

Het scorepunt alleen toekennen bij een juiste keuze in combinatie met een juist argument.

34 maximumscore 2

1 = onjuist

2 = juist

3 = juist

indien drie juiste antwoorden

2

indien twee juiste antwoorden

1

indien minder dan twee juiste antwoorden

0

35 maximumscore 1

Voorbeelden van een juist voordeel zijn:

- De infrastructuur ligt er al.
- Er hoeven geen gebouwen afgebroken te worden.

36 maximumscore 2

- Een juist argument waarom toeristen gebruik zullen maken van het fietspad gaat in op de route van het fietspad in de buurt van bezienswaardigheden / de unieke plek van het fietspad / de veilige fietsroute. 1

- Een juist argument tegen de aanleg van het fietspad gaat in op het verdwijnen van parkeerplaatsen vlakbij huis / de toename van parkeerproblemen in de buurt / de toename van fietsverkeer. 1

Vraag	Antwoord	Scores
37	maximumscore 1 Een juist antwoord gaat in op de afname van het autoverkeer / meer groen / betere luchtkwaliteit / veiliger verkeer.	
38	maximumscore 2 1 = onjuist 2 = juist 3 = juist	
	indien drie juiste antwoorden	2
	indien twee juiste antwoorden	1
	indien minder dan twee juiste antwoorden	0
39	B	
40	maximumscore 1 Uit het antwoord moet blijken dat stadsinwoners met een stadshukou meer rechten hebben (op voorzieningen) dan stadsinwoners zonder stadshukou.	
41	D	
42	maximumscore 2 Voorbeelden van juiste kenmerken zijn: – De gebieden liggen aan zee. – De gebieden liggen aan een rivier / riviermonding. – De gebieden liggen in vlak gebied. – De gebieden liggen nabij stedelijke gebieden. – De gebieden liggen nabij de vindplaats van grondstoffen.	
	per juist kenmerk	1
43	maximumscore 1 Voorbeeld van een juiste reden is dat Hongkong een internationale haven / hoofdkantoren / zakelijke dienstverlening heeft.	
44	maximumscore 2 1 = goede bereikbaarheid 2 = Midden-China 3 = hoger	
	indien drie juiste antwoorden	2
	indien twee juiste antwoorden	1
	indien minder dan twee juiste antwoorden	0
45	C	

Vraag	Antwoord	Scores
46	maximumscore 2 1 = juist 2 = onjuist 3 = juist	
	indien drie juiste antwoorden	2
	indien twee juiste antwoorden	1
	indien minder dan twee juiste antwoorden	0
47	maximumscore 2	
	<ul style="list-style-type: none"> • Uit het antwoord over de economische ongelijkheid tussen inwoners van steden moet blijken dat voor stedelingen die voor Foxconn gingen werken, het inkomen erg gestegen is en voor andere stedelingen niet. 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Uit het antwoord over de economische ongelijkheid tussen de (kust)provincies moet blijken dat provincies in het binnenland een groeiende werkgelegenheid / welvaart hebben gehad, (daardoor is de economische ongelijkheid met kustprovincies kleiner geworden). 	1

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per examinator in de applicatie Wolf. Cito gebruikt deze gegevens voor de analyse van de examens.

Om de gegevens voor dit doel met Cito uit te wisselen dient u ze uiterlijk op 30 mei te accorderen.

Ook na 30 mei kunt u nog tot en met 12 juni gegevens voor Cito accorderen. Deze gegevens worden niet meer meegenomen in de hierboven genoemde analyses, maar worden wel meegenomen bij het genereren van de groepsrapportage.

Na accordering voor Cito kunt u in Wolf de gegevens nog wijzigen om ze vervolgens vrij te geven voor het overleg met de externe corrector. Deze optie is relevant als u Wolf ook gebruikt voor uitwisseling van de gegevens met de externe corrector.

tweede tijdvak

Ook in het tweede tijdvak wordt de normering mede gebaseerd op door kandidaten behaalde scores. Wissel te zijner tijd ook voor al uw tweede-tijdvak-kandidaten de scores uit met Cito via Wolf. Dit geldt **niet** voor de aangewezen vakken.

6 Bronvermeldingen

- bron 1 neerslagkaart.nl, 2022
- bron 2 weerplaza.nl, 12 september 2022
- bron 3 foto Q: Shootdiem, shutterstock.com rechtenvrije stockfoto-ID 1777926950 / foto R: DeltaOFF, shutterstock.com rechtenvrije stockfoto-ID 59624386 / foto S: Rini Kools, shutterstock.com rechtenvrije stockfoto-ID 2175879767
- bron 4 Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling, 2023
- bron 5 climate-data.org, 2023
- bron 6 beleef-spanje.nl/spaanse-costas, 2023
- bron 7 Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling, 2023
- bron 8 stasy1001, shutterstock.com rechtenvrije stockfoto-ID 1707072337
- bron 9 Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling, 2023
- bron 10 wpc.ncep.noaa.gov, 17 september 2022
- bron 11 world-weather.info, 17 september 2022
- bron 12 De Grote Bosatlas 56e ed. kaarten 186, 187
- bron 13 foto 1: Sigfrid Campama Puig, shutterstock.com rechtenvrije stockfoto-ID 772277872 / foto 2: Hundley Photography, shutterstock.com rechtenvrije stockfoto-ID 387158338 / foto 3: MaryShutterstock, shutterstock.com rechtenvrije stockfoto-ID 1842130660 / foto 4: MH Anderson Photography, shutterstock.com rechtenvrije stockfoto-ID 359263781
- bron 14 climate.gov, 19 februari 2019
- bron 15 Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling, 2023
- bron 16 epa.gov, 1 augustus 2022
- bron 17 en.wikipedia.org, 6 februari 2022
- bron 18 kaart 1: twitter.com/NHC_Atlantic, 1 december 2020;
kaart 2: nl.wikipedia.org/wiki/Atlantisch_orkaanseizoen_2000#, 2000
- bron 19 waterberichtgeving.rws.nl/owb/droogtemonitor
- bron 20, 21, 22 Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling, 2024
- bron 23 nrc.nl/nieuws/2022/08/22/de-rivier-yangtze-in-china-droogt-op-a4139523, 22 augustus 2022
- bron 24 foto 1: ad-foto, shutterstock.com, rechtenvrije stockfoto-ID 2104806959 / foto 2: Eli Schwartz, shutterstock.com, rechtenvrije stockfoto-ID 1719968908
- bron 25 tekst: weer.nl, 'Qatar ziet hevigste regenval in 60 jaar', 31 juli 2022 / klimaatgrafiek: climate-data.org / kaart: Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling, 2024
- bron 26 De Grote Bosatlas 56e ed. kaart 130
- bron 27 De Grote Bosatlas 56e ed. kaart 132
- bron 28 trouw.nl, 11 januari 2018
- bron 29 Ekamper, P. (2020), 'Vijftig jaar demografische verandering'. Vol.36 (10) p. 2
- bron 30 Ekamper, P. (2020), 'Vijftig jaar demografische verandering'. Vol.36 (10), p. 3
- bron 31 mapaplan.com, 2022
- bron 32 rbb24.de, 'Teststrecke der Radbahn unter der U1 - Mobilitätswende im Kleinen', 25 augustus 2022
- bron 33 Freytag, T. et.al., 'Humangeographie kompakt', Berlijn: Springer, 2016
- bron 34 populationpyramid.net, 2022
- bron 35 Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling, 2024
- bron 36 De Blij, H.J. et.al. (2014). 'Regions, sixteenth edition'. p. 497
- bron 37 tekst: honhai.com, CSR reports, 2020; foto: nytimes.com/2012/09/11/technology/foxconn-said-to-use-forced-student-labor-to-make-iphones.html

- bron 38 De Grote Bosatlas 56e ed. kaart 147H
- bron 39 Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling, 2024
- bron 40 Jiang, B. (2021). 'Landscape Empowerment: A Participatory Design Approach to Create Restorative Environments for Assembly Line Workers in the Foxconn Factory'